

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม

โสภณพิสุทธิ จิตจำ¹ จรัล เล็งวิทยา² อุทิศ สุภาพ³

วันที่รับบทความ: 27 กรกฎาคม 2568

วันแก้ไขบทความ: 23 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 25 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ประเทศไทยในปัจจุบัน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผลการวิจัย พบว่า พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 (1) มาตรา 5 ได้เปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็น “โรงงาน” จากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักรตั้งแต่ 5 แรงม้าหรือคนงานตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักรตั้งแต่ 50 แรงม้าหรือคนงานตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป ส่งผลให้เกิดช่องว่างของขนาดกำลังแรงม้าของเครื่องจักร และทำให้โรงงานที่ใช้เครื่องจักรขนาด 5 แรงม้า แต่ไม่เกิน 50 แรงม้า ไม่เข้าข่ายนิยามการเป็นโรงงานที่จะต้องอยู่ในกำกับของกฎหมายโรงงานต่อไป ดังนั้น ควรแก้ไขเพิ่มเติมข้อความมาตรา 5 เป็น “เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 20 แรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 20 แรงม้าขึ้นไปหรือใช้คนงานตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป” (2) มาตรา 5 นิยาม “ตั้งโรงงาน” มิได้มีการบัญญัติการก่อสร้างอาคารเพื่อติดตั้งเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงานไว้ด้วย จึงส่งผลให้บทนิยามนี้ขัดแย้งต่อเจตนารมณ์และเงื่อนไขสำคัญในการออกใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ดังนั้น ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5 โดยเพิ่มข้อความ “การก่อสร้างอาคารเพื่อติดตั้งเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงาน” (3) การที่พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 10 ได้บัญญัติยกเลิกอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานตามมาตรา 14 และการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานตามมาตรา 15 จึงเป็นการลดทอนมาตรการตรวจสอบเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาระบบที่ประกอบกิจการมาระยะหนึ่งให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย ดังนั้น ควรนำบทบัญญัติมาตรา 14 และมาตรา 15 ที่ยกเลิกไปแล้วกลับมาบัญญัติไว้คงเดิม และ (4) การไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดให้มีโรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยเพื่อคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน จึงทำให้เมื่อเกิดความเสียหายจากการประกอบกิจการโรงงานแล้ว ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายก็ต่อเมื่อผู้เสียหายต้องฟ้องร้องให้ผู้ประกอบกิจการโรงงานรับผิดชอบ ซึ่งทำให้ผู้เสียหายต้องเสียค่าใช้จ่ายและใช้เวลานาน ตลอดจนไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเพียงพอและรวดเร็ว ดังนั้น ควรเพิ่ม (9) ของมาตรา 8 ให้มีข้อความดังนี้ “(9) การกำหนดให้มีโรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยกับผู้รับประกันภัยตามกฎหมายว่าด้วยประกันภัย เพื่อเป็นการคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน”

คำสำคัญ: โรงงานอุตสาหกรรม; ตั้งโรงงาน; พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: s.chitcham1963@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

Legal Measures to Control Industrial Factory Operations

Sophonpisut Chitcham¹ Jaral Lengvittaya² Utid Suparp³

Received: July 27, 2025

Revised: December 23, 2025

Accepted: December 25, 2025

Abstract

This research article examines the legal measures to control the industrial factory operations appropriate with the current situations in Thailand. The qualitative research method was conducted. Data were collected using the techniques of documentary research, in-depth interview, and focus group discussion. Data analysis was conducted using the techniques of content analysis and comparative analysis. Findings show that the Factory Act, B.E. 2535 (1992) and the amended Factory Act (No. 2), B.E. 2562 (2019) (1) Section 5 has changed from requiring a factory to have five horsepower machinery or seven workers to having more than fifty horsepower machinery or more than fifty workers. This results in a loophole of the size of the horsepower of the machinery. Businesses with less than the specified machinery horsepower or number of workers are not classified as factories under the factory law. The content in Section 5 should be amended from “The machinery of fifty horsepower or equivalent of more than fifty horsepower or more than fifty workers” to be “The machinery of twenty horsepower or the equivalent of more than twenty horsepower or more than twenty workers”. (2) Section 5 does not prescribe the construction of a building to install machinery for factory operations. This results in the definition being in conflict with the intention and the major condition in an issuance of permits in accordance with the Factory Act, B.E. 2535 (1992). Section 5 should be amended by adding “the construction of a building for the installation of machinery for factory operations” (3) Section 10 cancels the expiry dates of factory operation permits under Section 14 and the renewal of factory operation permits under Section 15. This reduces the investigation measures to prevent and solve the problems of factories in operation for sometime to be in a safe condition. The provisions of Sections 14 and 15 that were cancelled should be restored. (4) Do not have provisions to designate those certain types or kinds of factory in accordance with Section 7 to have insurance to compensate for damages from the operations of factories. Therefore, when damages occur from the operations of factory, the injured person will receive the compensation only when the injured person sues the operator for liabilities. The injured person has to pay for the expenses and this takes a long time and does not have sufficient compensation in a speedy manner. Section 8 should add (9) to be “The designation of certain types or kinds of factory in accordance with Section 7 must have insurance with insurers in accordance with the insurance law in order to have compensation for damages that occur from factory operations.”

Keywords: Industrial Factory; Establishing a Factory; The Factory Act B.E. 2535

Type of Article: Research Article

¹LL.D. Candidate, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

Huamark, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand

Corresponding Author Email: s.chitcham1963@gmail.com

²Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³Justice of the Court of Appeal

บทนำ

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงงานในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมมาแล้วถึง 8 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติโรงงาน พุทธศักราช 2482 พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2518 และพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522 โดยทั้ง 5 ฉบับดังกล่าวได้มีการยกเลิกไปแล้ว ส่วนอีก 3 ฉบับที่ยังคงใช้บังคับในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 อย่างไรก็ตาม แม้พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ด้วยเหตุผลเพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการโรงงานขนาดเล็ก และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงงานจำพวกที่ 1 (ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันทีตามความประสงค์ของผู้ประกอบการ) และจำพวกที่ 2 (ได้แก่ โรงงาน ประเภท ชนิด และขนาดที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงานต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบก่อน) ที่ตั้งอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นก็ตาม แต่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าว พบว่า ยังมีปัญหาข้อกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่มีข้อบกพร่อง ไม่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพการณ์สังคมไทยในปัจจุบันในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา ดังนี้

1. **ปัญหาการนิยามขอบเขตการเป็นโรงงาน** เดิมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 5 ได้บัญญัติบทนิยามคำว่า “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ห้าแรงแม่เหล็กกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ห้าแรงแม่เหล็กขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่เจ็ดคนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม สำหรับทำ ผลิต ประกอบ บรรจุ ซ่อม ซ่อมบำรุง ทดสอบ ปรับปรุงแปรสภาพ ลำเลียง เก็บรักษา หรือทำลายสิ่งใด ๆ ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง” ต่อมาพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานใหม่ โดยบัญญัติให้ “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ห้าแรงแม่เหล็กกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ห้าแรงแม่เหล็กขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งผลของการเปลี่ยนนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานจากกิจการที่มีกำลังเครื่องจักร 5 แรงแม่เหล็กหรือคนงาน 7 คนขึ้นไป ให้สูงขึ้นเป็นกำลังเครื่องจักร 50 แรงแม่เหล็กหรือคนงาน 50 คนขึ้นไป ทำให้เกิดช่องว่างของขนาดกำลังแม่เหล็กของเครื่องจักรถึง 10 เท่า และทำให้โรงงานที่ใช้เครื่องจักรขนาด 5 แรงแม่เหล็ก แต่ไม่เกิน 50 แรงแม่เหล็ก เกือบ 70,000 โรงงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) ไม่เข้าข่ายนิยามการเป็น “โรงงาน” ที่จะต้องอยู่ในกำกับของกฎหมายโรงงานต่อไป รวมทั้งทำให้การเพิ่มจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ไม่เข้าข่ายนิยาม “โรงงาน” ในกฎหมายฉบับนี้ สามารถเปิดกิจการได้ทั่วประเทศจะตั้งอยู่ในอาคารหรือสถานที่ใดก็ได้ และไม่ต้องไปขอใบอนุญาตก่อสร้างโรงงาน เพราะขั้นตอนที่ต้องขออนุญาตก่อสร้างอาคารในพื้นที่ของตนเองตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคารได้ถูกตัดออกไปเรียบร้อยแล้วจากนิยามโรงงานในลักษณะนี้ ด้วยเหตุนี้ การนิยามขอบเขตการเป็นโรงงานที่เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 50 แรงแม่เหล็กกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 50 แรงแม่เหล็กขึ้นไปหรือใช้คนงานตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป จึงมีความไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับการควบคุมผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมในปัจจุบัน

2. **ปัญหาการกำหนดนิยาม “ตั้งโรงงาน”** เดิมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 5 ได้บัญญัตินิยามคำว่า “ตั้งโรงงาน” หมายความว่า “การก่อสร้างอาคารเพื่อติดตั้งเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงาน หรือนำเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงานมาติดตั้งในอาคาร สถานที่หรือยานพาหนะที่จะประกอบกิจการ” ต่อมาพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมนิยาม “ตั้งโรงงาน” หมายความว่า “การนำเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงานมาติดตั้งในอาคาร สถานที่หรือยานพาหนะที่จะประกอบกิจการโรงงาน หรือนำคนงานมาประกอบกิจการโรงงานในกรณีที่ไม่มีเครื่องจักร” ทั้งนี้ ตามมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ใน

ปัจจุบัน บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดตั้งโรงงานก่อนได้รับใบอนุญาต” การแก้ไขนิยามคำว่า “ตั้งโรงงาน” จากเดิมที่หมายถึงตั้งแต่ขั้นตอนการก่อสร้างอาคารโรงงานให้เหลือเพียงความหมายว่า “การนำเครื่องจักรสำหรับการประกอบกิจการโรงงานเข้ามาติดตั้ง หรือการนำคนงานมาประกอบกิจการโรงงานในกรณีที่ไม่มีการใช้เครื่องจักร” จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถก่อสร้างอาคารโรงงานได้โดยไม่ต้องรอให้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน (ร.ง. 4) ซึ่งส่งผลให้เกิดความหละหลวมในการตรวจสอบและพิจารณาถึงความเหมาะสมของทำเลที่ตั้งโรงงาน และผลกระทบอื่น ๆ ที่จะเกิดตามมาในภายหลัง ด้วยเหตุนี้ บทนิยาม “ตั้งโรงงาน” นี้ จึงขัดหรือแย้งต่อเจตนารมณ์และเงื่อนไขสำคัญในการออกใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่จะต้องมีการตรวจสอบและพิจารณาถึงความเหมาะสมของทำเลที่ตั้ง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของโรงงานก่อนการอนุญาต โดยเฉพาะสำหรับโรงงานขนาดใหญ่ที่เข้าข่ายจะต้องมีการศึกษาและจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเพื่อเสนอต่อหน่วยงานเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาอนุญาตและนำเอามาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบทั้งในระยะก่อสร้างและดำเนินโครงการมากำหนดเป็นเงื่อนไขแนบท้ายใบอนุญาตด้วย

3. ปัญหาการไม่มีอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานและการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน
เดิมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 14 ได้กำหนดอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานจำพวกที่ 3 (ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่การตั้งโรงงานจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการได้) ไว้ 5 ปี และมาตรา 15 กำหนดให้ผู้ประกอบกิจการโรงงานจำพวกที่ 3 จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการในการต่ออายุของใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน แต่ในปัจจุบันพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 มาตรา 10 บัญญัติให้ยกเลิกมาตรา 14 และมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ส่งผลให้ใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานจำพวกที่ 3 ไม่ต้องมีการขอต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน หรืออาจกล่าวได้ว่าใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานจำพวกที่ 3 ไม่มีวันหมดอายุ หรือเป็นแบบตลอดชีพ และผลของการยกเลิกอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานส่งผลให้ไม่ต้องมีการตรวจสอบสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยของสถานประกอบการ เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน เนื่องจากการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานเป็นขั้นตอนหนึ่งสำหรับให้เจ้าหน้าที่ได้ทำการตรวจสอบสภาพโรงงานและเป็นมาตรการกำกับดูแลให้ผู้ประกอบการต้องทำการปรับปรุงแก้ไขโรงงานที่ประกอบกิจการมาระยะหนึ่งแล้วให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนเป็นขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่จะต้องนำเอาเรื่องร้องเรียนของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบความเดือดร้อนจากโรงงานมาพิจารณาประกอบการต่ออายุใบอนุญาตหรือการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมให้โรงงานต้องปฏิบัติตามด้วย ด้วยเหตุนี้ การยกเลิกอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน และการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน จึงเป็นการลดทอนมาตรการตรวจสอบเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหที่อาจจะส่งผลกระทบรุนแรงในระยะยาว และถ้าเป็นการลดทอนมาตรการตรวจสอบดังกล่าวสมควรที่จะให้นำมาบัญญัติไว้ดังเดิม

4. ปัญหาการไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดให้โรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยเพื่อคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการโรงงานและบุคคลภายนอก เนื่องจากปัจจุบันความเสียหายที่เกิดแก่บุคคล ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากอุบัติเหตุจากการประกอบกิจการโรงงาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเกิดอัคคีภัย การปล่อยอากาศเสียน้ำเสีย หรือของเสียจากการประกอบกิจการโรงงาน หรือการระเบิดต่าง ๆ ในโรงงาน ล้วนแต่ถือเป็นความผิดตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน ซึ่งจะต้องรับผิดทางอาญา สำหรับความรับผิดทางแพ่งต่อบุคคล ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายก็ต่อเมื่อผู้เสียหายต้องฟ้องร้องให้ผู้ประกอบการโรงงานรับผิด ซึ่งผู้เสียหายต้องเสียค่าใช้จ่ายและใช้เวลานาน ตลอดจนไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเพียงพอและรวดเร็ว หากกรมโรงงานอุตสาหกรรมจะมียุทธศาสตร์ให้ผู้ประกอบการโรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 คือ โรงงานจำพวกที่ 1 (ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันทีตามความประสงค์ของผู้ประกอบการ) โรงงานจำพวกที่ 2 (ได้แก่ โรงงาน ประเภท ชนิด และขนาดที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงานต้องแจ้งให้พนักงาน

เจ้าหน้าที่ทราบก่อน) และโรงงานจำพวกที่ 3 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่การตั้งโรงงานจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการได้) ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อบุคคล ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม ต้องจัดทำประกันภัยในเรื่องต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ การประกันภัยถือเป็นเครื่องมือทางการเงินชนิดหนึ่งที่ช่วยให้โรงงานเกิดความรอบคอบและระมัดระวังในการประกอบกิจการโรงงานมิให้เกิดอุบัติเหตุหรืออุบัติเหตุและบรรเทาความเสียหายหรือความเดือดร้อนที่อาจเกิดแก่บุคคล ทรัพย์สินที่อยู่ในโรงงานหรือใกล้เคียงโรงงาน ด้วยเหตุนี้ บทบัญญัติใดแห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 น่าจะสามารถออกกฎเพื่อกำหนดให้ผู้ประกอบกิจการโรงงานโรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ทำประกันภัยได้ โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ประเทศไทยในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ประเทศไทยในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ (1) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๆ คือ (1.1) แนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ แนวคิดการตรวจสอบก่อนเริ่มประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม แนวคิดการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิดการป้องกันโดยใช้เทคโนโลยีสะอาด แนวคิดเรื่องการป้องกันล่วงหน้า (อำนาจ วงศ์บัณฑิต, 2550; ไสภรัตน์ จารุสมบัติ และนนท์ นุชหมอน, 2554; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2560; Barrow, 2005) (1.2) แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ แนวคิดเรื่องการกำหนดมาตรฐาน แนวคิดการกำหนดให้มีระบบการกำจัดของเสีย แนวคิดเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2544; นฤมล เสกธีระ, 2558; ปวีศร เลิศธรรมเทวี, 2559) (1.3) แนวคิดการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ แนวคิดมาตรฐานระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2556) (2) แนวคิดของกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยในโรงงานอุตสาหกรรม (วิฑูรย์ สิมะโชติ, 2543) (3) แนวคิดการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ รักษาความปลอดภัย ความผาสุกและอนามัย (“พระราชบัญญัติโรงงาน พุทธศักราช 2482,” 2482) เพื่อให้มีการควบคุมและให้ความคุ้มครองแก่อุตสาหกรรม (“พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503,” 2503) เพื่อให้มาตรการควบคุมและคุ้มครองการประกอบอุตสาหกรรมเหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ (“พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512,” 2512) เพื่อป้องกันและขจัดมลพิษที่เกิดแก่สภาวะแวดล้อม (“พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2518,” 2518) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการควบคุมในพระราชบัญญัติโรงงาน (“พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522,” 2522) เพื่อพัฒนากิจการอุตสาหกรรมให้เป็นไปอย่างเสรี (“พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535,” 2535) เพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการโรงงานขนาดเล็ก (“พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562,” 2562) และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับโรงงานจำพวกที่ 1 และจำพวกที่ 2 ที่ตั้งอยู่ในเขตองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น (“พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562,” 2562) และ (4) สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ปิยพร กิตติเวช (2561), สมนึก จงมีวสิน (2562), วรภูมิ เหล่าบ้านค้อ และแก้วกัญญา เสวกสุริยวงศ์

(2563), พิษณุ เจนดง (2565) เพื่อสร้างมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ประเทศไทยในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ มาจัดระเบียบข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลอยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อเป็นเรื่อง ๆ ไป พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้วิจัยสัมภาษณ์ตัวบุคคล เจาะลึกเนื้อหาที่จะสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้านที่มีลักษณะของแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (structured interviews) โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถามหลักที่ใช้เป็นเครื่องมือในการได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างดีที่สุดมาตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแนวคำถามเสริมเพิ่มเติมที่จะใช้สัมภาษณ์ในแต่ละกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อเก็บประเด็นและรายละเอียดที่เพิ่มเติมงานวิจัยในส่วนอื่น ๆ ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งข้อดีของการเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยใช้นั้นยังมีความยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยอาจจะตัดแปลงคำถามบางข้อต่อไปได้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่จะต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือมีประสบการณ์โดยตรงในเรื่องการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมไม่น้อยกว่า 15 ปี โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 5 กลุ่ม จำนวน 70 คน ได้แก่ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทในการควบคุมผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 14 คน กลุ่มกรรมการชำนาญการในการพิจารณางานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม จำนวน 4 คน กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดนนทบุรีสมุทรปราการ ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สมุทรสาคร ชลบุรี ระยอง สระบุรี จำนวน 48 คน กลุ่มผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 2 คน และกลุ่มนักวิชาการกฎหมายหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมหรือด้านการจัดการด้านอุตสาหกรรม จำนวน 2 คน

2.2 เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ “แบบสัมภาษณ์” (interview form) ที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (open ended question) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบคำถามได้อย่างเต็มที่ โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเป็นข้อคำถาม

2.3 วิธีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วไปดำเนินการตรวจเครื่องมือก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์จริงตรวจโดยอาจารย์ที่ปรึกษา จำนวน 2 คน เมื่อผ่านการตรวจสอบแล้ว จึงนำข้อคำถามไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ต่อไป

2.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการถอดบันทึกเสียงและประมวลผลทันที เพื่อสรุปเป็นร่างแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมและนำไปจัดสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันผลการวิจัยและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญต่อไป

3. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ “ยืนยันผลการวิจัย” รวมทั้ง “หาแนวทางสร้างมาตรการกฎหมายและพิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม” ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเลือกผู้เชี่ยวชาญด้านการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมจำนวน 8 คน ได้แก่ ผู้พิพากษาศาลแขวงนนทบุรี ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษแผนกคดีแรงงาน พนักงานอัยการศาลจังหวัดตลิ่งชัน ทนายความประธานมูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมจังหวัดสระบุรี อุปนายกฝ่ายช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายสภาทนายความ กรรมการทนายความด้านสิ่งแวดล้อม และวิศวกรสิ่งแวดล้อม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม คือ “แบบการสนทนากลุ่ม” ที่สร้างขึ้นจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกมากำหนดเป็นประเด็นคำถามที่จะสนทนากลุ่ม

3.3 การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยนำแบบการสนทนากลุ่มที่สร้างเสร็จแล้วไปดำเนินการตรวจเครื่องมือโดยอาจารย์ที่ปรึกษา จำนวน 2 คน และเมื่อผ่านการตรวจสอบแล้ว จึงนำแบบการสนทนากลุ่มไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มต่อไป

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมเครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เมื่อดำเนินการสนทนากลุ่มเสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาถอดข้อมูลจากแผ่นบันทึกภาพและวิดีโอ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์จากเอกสาร (documentary analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (comparative analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการจัดระเบียบข้อมูล และการหาข้อสรุป ตีความผลการวิจัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

แม้พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ด้วยเหตุผลเพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการโรงงานขนาดเล็ก และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับโรงงานจำพวกที่ 1 และจำพวกที่ 2 ที่ตั้งอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นก็ตาม แต่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าว ยังมีปัญหาการนิยามขอบเขตการเป็นโรงงาน ปัญหาการกำหนดนิยาม “ตั้งโรงงาน” ปัญหาการไม่มีอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน และการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน และปัญหาการไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดให้โรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยเพื่อคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการโรงงานและบุคคลภายนอก ที่ถือว่าเป็นข้อบกพร่องไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์สังคมไทยในปัจจุบันในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา ดังนั้น เพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมเหมาะสมกับสภาพการณ์ประเทศไทยในปัจจุบัน จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ดังนี้

1. มาตรา 5 บัญญัติว่า “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ห้าสิบลำแรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ห้าสิบลำแรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง” ควรแก้ไขเป็น “โรงงาน” หมายความว่า “อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ห้าสิบลำแรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่ห้าสิบลำแรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง”

2. มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 บัญญัติไว้ว่า “ตั้งโรงงาน” หมายความว่า “การนำเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงานมาติดตั้งในอาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่จะประกอบกิจการโรงงาน หรือนำคนงานมาประกอบกิจการโรงงานในกรณีที่ไม่มีการใช้เครื่องจักร” ควรเพิ่มข้อความ ดังนี้ “ตั้งโรงงาน” หมายความว่า “การก่อสร้างอาคารเพื่อติดตั้งเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงาน หรือนำเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงานมาติดตั้งในอาคาร สถานที่หรือยานพาหนะที่จะประกอบกิจการ”

3. มาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 บัญญัติไว้ว่า “ให้ยกเลิกมาตรา 14 และมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535” ควรเพิ่มมาตรา 14 และมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 โดยนำมาตรา 14 และมาตรา 15 ที่ยกเลิกกลับมาเขียนไว้ดังเดิม ดังนี้

มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ว่า “ใบอนุญาตให้ใช้” ได้จนถึงวันสิ้นปีปฏิทิน แห่งปีที่ทำขึ้นแต่ปีที่เริ่มประกอบกิจการ เว้นแต่มีการย้ายโรงงานตามมาตรา 27 หรือมีการเลิกประกอบกิจการโรงงาน ให้ถือใบอนุญาตสิ้นอายุในวันที่ยกเลิกประกอบกิจการใหม่ หรือวันที่เลิกประกอบกิจการโรงงาน

ถ้ามีเหตุอันสมควรเพื่อยุติการประกอบกิจการในอนาคตอันใกล้ ผู้อนุญาตโดยอนุมัติรัฐมนตรีจะออกใบอนุญาตให้มีอายุสั้นกว่าที่กำหนดในวรรคหนึ่งก็ได้ ใบอนุญาตที่ออกในกรณีนี้จะขอต่ออายุอีกไม่ได้”

มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ว่า “การขอต่ออายุใบอนุญาต ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ เมื่อได้ยื่นคำขอดังกล่าวแล้วให้ถือว่าผู้ยื่นคำขออยู่ในฐานะผู้รับใบอนุญาต จนกว่าจะมีคำสั่งถึงที่สุดไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต

ถ้าผลการตรวจสอบปรากฏว่าโรงงานและเครื่องจักรมีลักษณะถูกต้องตามมาตรา 8 ประกาศของรัฐมนตรี ที่ออกตามกฎกระทรวงดังกล่าว และประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามมาตรา 2 และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต ให้ผู้อนุญาตต่ออายุใบอนุญาตให้ หากมีกรณีที่ไม่ถูกต้องให้พนักงานเจ้าหน้าที่สั่งให้แก้ไขให้ถูกต้องภายในระยะเวลา ที่กำหนดเมื่อแก้ไขแล้วให้ต่ออายุใบอนุญาตได้ ถ้าหากไม่แก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนดให้มีคำสั่งไม่ต่ออายุใบอนุญาต

การยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตและการให้ต่ออายุใบอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด ในกฎกระทรวง

ผู้ที่ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตไม่ทันกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง ถ้าประสงค์จะประกอบกิจการโรงงานต่อไป และได้มายื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในกำหนดหกสิบวันนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุแล้ว ให้ถือว่าได้ยื่นคำขอต่ออายุ ภายในระยะเวลาที่กำหนดและการประกอบกิจการโรงงานในระหว่างนั้นให้ถือเสมือนว่าเป็นการดำเนินการของผู้รับ ใบอนุญาต แต่เมื่อได้รับอนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต ผู้นั้นจะต้องเสียค่าปรับเพิ่มอีกร้อยละสิบของค่าธรรมเนียมต่ออายุ ใบอนุญาต หากพ้นกำหนดหกสิบวันต้องดำเนินการเสมือนขออนุญาตใหม่”

4. มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบ กิจการโรงงานให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อให้โรงงานจำพวกใดจำพวกหนึ่งหรือทุกจำพวกตามมาตรา 7 ต้อง ปฏิบัติตามในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับที่ตั้งของโรงงาน สภาพแวดล้อมของโรงงานลักษณะอาคารของโรงงานหรือ ลักษณะภายในของโรงงาน

(2) กำหนดลักษณะ ประเภทหรือชนิดของเครื่องจักร เครื่องอุปกรณ์หรือสิ่งที่จะต้องนำมาใช้ในการประกอบ กิจการโรงงาน

(3) กำหนดให้มีคนงานซึ่งมีความรู้เฉพาะตามประเภท ชนิดหรือขนาดของโรงงานเพื่อปฏิบัติหน้าที่หนึ่งหน้าที่ ใดประจำโรงงาน

(4) กำหนดหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติ กรรมวิธีการผลิตและการจัดให้มีอุปกรณ์หรือเครื่องมืออื่นใด เพื่อป้องกัน หรือระงับหรือบรรเทาอันตราย ความเสียหายหรือความเดือดร้อนที่อาจเกิดแก่บุคคลหรือทรัพย์สินที่อยู่ในโรงงานหรือที่อยู่ ใกล้เคียงกับโรงงาน

(5) กำหนดมาตรฐานและวิธีการควบคุมการปล่อยของเสีย มลพิษหรือสิ่งใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน

(6) กำหนดการจัดให้มีเอกสารที่จำเป็นประจำโรงงานเพื่อประโยชน์ในการควบคุมหรือตรวจสอบการปฏิบัติ ตามกฎหมาย

(7) กำหนดข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับการประกอบกิจการโรงงานที่ผู้ประกอบการโรงงานต้องแจ้งให้ทราบ เป็นครั้งคราวหรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

(8) กำหนดการอื่นใดเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยในการดำเนินงาน เพื่อป้องกันหรือระงับหรือบรรเทา อันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดจากการประกอบกิจการโรงงาน

กฎกระทรวงตามวรรคหนึ่ง จะกำหนดให้ยกเว้นโรงงานประเภท ชนิด หรือขนาดใดจากการต้องปฏิบัติในเรื่อง หนึ่งเรื่องใดก็ได้ และกฎกระทรวงดังกล่าวจะสมควรกำหนดให้เรื่องที่เป็นรายละเอียดทางด้านเทคนิคหรือเป็นเรื่องที่ต้อง เปลี่ยนแปลงรวดเร็วตามสภาพสังคม ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาได้”

ควรเพิ่ม (9) ของมาตรา 8 ให้มีข้อความดังนี้

“(9) กำหนดให้มีโรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยกับผู้รับประกันภัยตาม กฎหมายว่าด้วยประกันภัย เพื่อเป็นการคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการโรงงานและบุคคลภายนอก”

การอภิปรายผล

การประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศในการส่งเสริมให้มีการนำทรัพยากร ภายในประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้ประชาชนภายในประเทศมีงานทำและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนมีความ สำคัญทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้าและมีเสถียรภาพ จนกระทั่งนำมาสู่ความมั่นคงของประเทศด้วย อย่างไรก็ดี แม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมจะมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศก็ตาม แต่หากปล่อยให้มีการ ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมโดยปราศจากมาตรการควบคุมดูแลแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ความปลอดภัยต่ออนามัยและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้การประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผลดีต่อประเทศ ในการส่งเสริมเศรษฐกิจ รักษาความปลอดภัย ความผาสุกและอนามัย ควบคุมและคุ้มครองการประกอบอุตสาหกรรม เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ ป้องกันและขจัดมลพิษที่เกิดแก่สภาวะแวดล้อม เพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการควบคุมในพระราชบัญญัติโรงงาน พัฒนากิจการอุตสาหกรรมให้เป็นไปอย่างเสรี รวมทั้ง ควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการ โรงงานขนาดเล็ก และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่เฉพาะในส่วนที่ เกี่ยวกับโรงงานจำพวกที่ 1 และจำพวกที่ 2 ที่ตั้งอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายว่าด้วย โรงงานดังกล่าว โดยเฉพาะในยามที่โลกก้าวเข้าสู่ยุควิกฤต ไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ หรือความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ การปรับตัวของกฎหมายกรมโรงงาน และนโยบายต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อรับมือกับความท้าทายที่เปลี่ยนแปลงไป หนึ่งในส่วนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงและจำเป็นต้องมีการพิจารณาปรับเปลี่ยนอย่างรอบคอบ คือ “กฎหมายที่เกี่ยวข้อง” กับ “กรมโรงงาน” ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและจัดการกับโรงงานต่าง ๆ เพื่อให้การผลิตและกิจกรรมทาง อุตสาหกรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน การเปลี่ยนแปลง กฎหมายกรมโรงงานในช่วงเวลาวิกฤตของโลกจึงต้องเน้นไปที่การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการปกป้องสุขภาพของประชาชน เพื่อให้แน่ใจว่าโรงงานและอุตสาหกรรมต่าง ๆ สามารถดำเนินการ ได้อย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุม เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของ คนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมเหมาะสมกับสภาพการณ์ประเทศไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัย ขอเสนอแนะร่างพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ดังนี้

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ ..)
พ.ศ.

หลักการ

แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ดังต่อไปนี้

(1) แก้ไขเพิ่มเติมบทนิยามคำว่า “โรงงาน” และนิยามคำว่า “ตั้งโรงงาน” (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5)

(2) กำหนดอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน (เพิ่มเติมมาตรา 14)

(3) กำหนดการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน (เพิ่มเติมมาตรา 15)

(4) กำหนดให้โรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยเพื่อคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการโรงงานและบุคคลภายนอก (เพิ่มเติมมาตรา 8 (9))

เหตุผล

โดยที่พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ด้วยเหตุผลเพื่อให้การควบคุมการประกอบกิจการโรงงานเป็นไปเพียงเท่าที่จำเป็น เกิดความรวดเร็ว ประหยัด และลดภาระแก่ผู้ประกอบการโรงงานขนาดเล็ก และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงงานจำพวกที่ 1 และจำพวกที่ 2 ที่ตั้งอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นก็ตาม แต่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าว ยังมีปัญหาการนิยามขอบเขตการเป็นโรงงาน ปัญหาการกำหนดนิยามตั้งโรงงาน ปัญหาการไม่มีอายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานและการต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน และปัญหาการไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดให้โรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยเพื่อคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการโรงงานและบุคคลภายนอก ที่ถือว่าเป็นข้อบกพร่องไม่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพการณ์สังคมไทยในปัจจุบันในการควบคุมการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่าง
พระราชบัญญัติโรงงาน
(ฉบับที่ ..)
พ.ศ.

โดยที่เป็นการสมควรควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยโรงงาน

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 26 ประกอบกับมาตรา 37 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

เหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ ..) พ.ศ.”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในบทนิยามคำว่า “โรงงาน” และ “ตั้งโรงงาน” ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“โรงงาน” หมายความว่า อาคาร สถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่สี่สิบแรงม้าหรือกำลังเทียบเท่าตั้งแต่สี่สิบแรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่สี่สิบคนขึ้นไปโดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตามเพื่อประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้ ตามประเภทหรือชนิดของโรงงานที่กำหนดในกฎกระทรวง

“ตั้งโรงงาน” หมายความว่า การก่อสร้างอาคารเพื่อติดตั้งเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงาน หรือนำเครื่องจักรสำหรับประกอบกิจการโรงงานมาติดตั้งในอาคาร สถานที่หรือยานพาหนะที่จะประกอบกิจการ

มาตรา 4 ให้เพิ่มข้อความต่อไปนี้เป็นมาตรา 14 และมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

“มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ว่า ใบอนุญาตให้ใช้ได้จนถึงวันสิ้นปีปฏิทินแห่งปีที่ให้นับแต่ปีที่เริ่มประกอบกิจการ เว้นแต่มีการย้ายโรงงานตามมาตรา 27 หรือมีการเลิกประกอบกิจการโรงงาน ให้ถือใบอนุญาตสิ้นอายุในวันที่ออกใบอนุญาตใหม่ หรือวันที่เลิกประกอบกิจการโรงงาน

ถ้ามีเหตุอันสมควรเพื่อยุติการประกอบกิจการในภาคอันใกล้ ผู้อนุญาตโดยอนุมัติรัฐมนตรีจะออกใบอนุญาตให้มีอายุสั้นกว่าที่กำหนดในวรรคหนึ่งก็ได้ ใบอนุญาตที่ออกในกรณีนี้จะขอต่ออายุอีกไม่ได้”

“มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ว่า การขอต่ออายุใบอนุญาต ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ เมื่อได้ยื่นคำขอดังกล่าวแล้วให้ถือว่าผู้ยื่นคำขออยู่ในฐานะผู้รับใบอนุญาตจนกว่าจะมีคำสั่งถึงที่สุดไม่อนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต

ถ้าผลการตรวจสอบปรากฏว่าโรงงานและเครื่องจักรมีลักษณะถูกต้องตามมาตรา 8 ประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามกฎกระทรวงดังกล่าว และประกาศของรัฐมนตรีที่ออกตามมาตรา 2 และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต ให้ผู้อนุญาตต่ออายุใบอนุญาตให้ หากมีกรณีที่ไม่ถูกต้องให้พนักงานเจ้าหน้าที่สั่งให้แก้ไขให้ถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนดเมื่อแก้ไขแล้วให้ต่ออายุใบอนุญาตได้ ถ้าหากไม่แก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนดให้มีคำสั่งไม่ต่ออายุใบอนุญาต

การยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตและการให้ต่ออายุใบอนุญาต ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ผู้ที่ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตไม่ทันกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง ถ้าประสงค์จะประกอบกิจการโรงงานต่อไป และได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในกำหนดหกสิบวันนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุแล้ว ให้ถือว่าได้ยื่นคำขอต่ออายุภายในระยะเวลาที่กำหนดและการประกอบกิจการโรงงานในระหว่างนั้นให้ถือเสมือนว่าเป็นการดำเนินการของผู้รับใบอนุญาต แต่เมื่อได้รับอนุญาตให้ต่ออายุใบอนุญาต ผู้นั้นจะต้องเสียค่าปรับเพิ่มอีกร้อยละสิบของค่าธรรมเนียมต่ออายุใบอนุญาต หากพ้นกำหนดหกสิบวันต้องดำเนินการเสมือนขอใบอนุญาตใหม่”

มาตรา 5 ให้เพิ่มข้อความต่อไปนี้เป็น (9) ของมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

“(9) กำหนดให้มีโรงงานบางชนิดหรือบางประเภทตามมาตรา 7 ต้องทำประกันภัยกับผู้รับประกันภัยตามกฎหมายว่าด้วยประกันภัย เพื่อเป็นการคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการโรงงานและบุคคลภายนอก”

.....
.....

เอกสารอ้างอิง

- นฤมล เสกธีระ. (2558). ความมีประสิทธิภาพของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 8(1), 46-62.
- ปวิศร เลิศธรรมเทวี. (2559). สิทธิด้านสิ่งแวดล้อมกับรัฐธรรมนูญ. *นิติธรรม*.
- ปิยพร กิตติเวช. (2561). ปัญหาการกำกับดูแลการประกอบกิจการโรงงาน ศึกษากรณีการโอนอำนาจในการกำกับดูแลโรงงานที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมต่ำกว่าห้าสิบล้านม้า ตามร่างพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน.
- พระราชบัญญัติโรงงาน พุทธศักราช 2482. (2482). *ราชกิจจานุเบกษา*, 56, 1392-1404.
- พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503. (2503). *ราชกิจจานุเบกษา*, 77(100), 1016-1024.
- พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512. (2512). *ราชกิจจานุเบกษา*, 86(19 พิเศษ), 58-98.
- พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2518. (2518). *ราชกิจจานุเบกษา*, 92(5 พิเศษ), 143-157.
- พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2522. (2522). *ราชกิจจานุเบกษา*, 96(64 พิเศษ), 21-25.
- พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535. (2535). *ราชกิจจานุเบกษา*, 109(44), 62-81.
- พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. (2562). *ราชกิจจานุเบกษา*, 136(56 ก), 213-126.
- พระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562. (2562). *ราชกิจจานุเบกษา*, 136(56 ก), 227-230.
- พิษณุ เจนดง. (2565). การแก้ไขคำนิยามคำว่า “โรงงาน” ตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 ที่แก้ไขเพิ่มเติม กับปัญหามลภาวะทางอากาศ กรณีศึกษาขององค์กรธุรกิจขนาดเล็กประเภทโรงสีข้าวในจังหวัดพะเยา. *วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*, 6(1), 265-286.
- วรวิทย์ เหล่าบ้านค้อ และแก้วกัญญา เสวกสุริยวงศ์. (2563). การควบคุมกิจการประเภทโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่กระทบต่อชุมชนท้องถิ่นโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 6(1), 1-12.
- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (2543). คำอธิบายพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 (พิมพ์ครั้งที่ 5). สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- สมนึก จงมีวสิน. (2562). วิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนจาก พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2562. ค้นจาก <https://www.ilaw.or.th/articles/3702>
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2544). *การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นิติธรรม.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ และนนท์ นุชหมอน. (2554). *มาตรการวางประกันความเสี่ยงหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม: บทสังเคราะห์ประสบการณ์จากต่างประเทศ และบทเรียนต่อประเทศไทย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *การปฏิรูปด้านระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย*. ผู้แต่ง.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *การเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงงาน (ฉบับที่ 2) และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 สำหรับผู้ประกอบการโรงงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. ผู้แต่ง.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2556). *กฎหมายว่าด้วยความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม: ความรับผิดชอบแพ่ง การชดเชยเยียวยา และการระงับข้อพิพาท* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2550). *กฎหมายสิ่งแวดล้อม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). วิญญูชน.
- Barrow, C. J. (2005). *Environmental management and development*. Routledge.